

Lucreci

Visat núm. 6

(octubre 2008)

per Montserrat Franquesa

Lucreci (Titus Lucretius Carus, 98-55 aC). Poeta i també filòsof, poc es coneix de la vida de Lucreci, només que va viure a Roma al segle I aC i que probablement es va suïcidar. Ha passat a la història per ser l'autor d'un llarg poema de sis cants basat en l'epicureisme, el *De rerum natura*, una obra de gran influència en el pensament antic i versionada a les llengües modernes molt tardanament.

Lucreci fou l'autor que al Renaixement esdevingué un símbol per als humanistes italians i els serví per enllaçar amb l'antiguitat anterior al cristianisme. Fou concretament al *Quattrocento* quan la segona generació de literats florentins es decantaren per l'hedonisme enfront la rigidesa que imposava la moral llatina. Poggio Bracciolini (1380-1459) fou el descobridor de Lucreci i el transmeté com un dels poetes més brillants de l'antigor i com l'autor de filosofia natural més important de la llatinitat. A la Florència de final del segle XV, el poeta Marullus Tarchaniota (1453-1500) fou el millor coneixedor del text, en donà una versió definitiva i així passà a la història com el corrector de Lucreci. Marullus, conegut també com Marullus el Grec, provenia d'una família que patí l'exili de Constantinoble i sempre lamentà la caiguda de la Ciutat. Morí un dia de tempesta, en caure del cavall i amb un exemplar del *De rerum natura* anotat a la butxaca. A partir d'aleshores s'anaren succeint les edicions, i la transmissió de Lucreci sembla que anà lligada al mite del poeta guerrer Marullus, al qual Botticelli retratà magníficament.

Fou el classicisme francès el primer en versionar l'obra llatina, existeix una edició de l'any 1865 de Garnier Frères a partir de la traducció de Lagrange, de 1821. Però sens dubte, Lucreci havia estat llegit i estudiat pels filòsofs materialistes de la segona meitat del XVIII.

La primera traducció del *De rerum natura* al català no arribà fins a la creació de la col·lecció de clàssics de la Fundació Bernat Metge. Precisament en fou el primer volum, amb text i traducció de Joaquim Balcells. Miquel Marullus Tarchaniota és l'home del retrat de Botticelli, el quadre predilecte de Francesc Cambó, el mecenes de la Fundació i alhora posseïdor de la valuosa pintura. Una coincidència molt significativa, doncs el volum de Lucreci inicià la recuperació dels clàssics en català, talment com al Renaixement italià, i com a mostra d'estil i de moral.

Joaquim Balcells, a partir dels manuscrits que també havia emprat el llatí Alfred Ernout a França per a la col·lecció Guillaume Budé just tres anys abans, el 1920, establí un text modèlic i amb poques conjectures. L'any següent de la versió francesa, el 1921, l'editor i traductor anglès William E. Leonard publicà una versió poètica a Londres, *Of the nature of things*. Però no fou fins un any després de la versió catalana, el 1924, que aparegué l'anglesa bilingüe, a la col·lecció de la Loeb Classical Library, en versió del llatí William Henry Denham Rouse.

La traducció catalana *De la natura* suscità una gran polèmica per l'aspecte moral de la filosofia de l'obra i provocà una reacció molt forta per part del clergat més intransigent de l'època. Es considerava que la publicació era un atac a la religió i als dogmes catòlics, evidentment per

l'hedonisme i pel materialisme que propugna l'obra del poeta suïcida. El cas afectà de ben segur la continuació de l'autor dins de la col·lecció, i el segon volum de Lucreci no s'edità fins al 1928. Tot i això, l'aparició del primer Lucreci en català va tenir un ressò important a la societat i a la premsa de l'època, no només del país, sinó també a l'estranger. A Catalunya signaren articles sobre la traducció de Lucreci Lluís Nicolau d'Olwer, Gabriel Alomar, Llorenç Riber i Gaziell a *La Publicitat* (6 d'abril de 1923), *El Día* (26 d'abril de 1923), *La Veu de Catalunya* (12 de maig de 1923) i *La Vanguardia* (2 de maig de 1923), respectivament. Aquell mateix any també es publicaren ressenyes a *La Revista* (1 de maig de 1923), *Quaderns d'Estudi* (juliol-setembre 1923) i la *Revista d'Estudis Franciscans* (octubre de 1923), així com a la *Revue Critique d'Histoire et de Literature* (1 juliol 1923), a la *Litterary Review* (17 febrer 1923) i a la *Nuova Cultura* (juny 1923).